

О „НЕПРЕЛАЗНОСТИ“ ПИСАЊА И ГОВОРА

(Ивана Максић: *Изван комуникације*, Пресинг, Младеновац, 2013)

Својим вишегодишњим књижевним ангажманом који укључује бављење поезијом, есејстиком, критиком, превођењем, перформансом и уређивачким радом, Ивана Максић (1984) је изградила једну књижевну ауру необично префињеног сензибилитета, једну књижевну маску саткану од пажљиво бираних и промишљаних поетика, и, коначно, једну нимало наивну књижевну идеологију. Зато са пуним правом можемо рећи да се Максићкино литерарно деловање нехајно опире сваком покушају етикетања и трпања у одређену ладицу, без обзира да ли се ради о „женској поезији“, или о нечем другом. А опет њена поезија има карактеристике „женског писма“: поетске рефлексije о телесности и у оквиру њих промишљања текстуалне телесности, значај културних кодова за обликовање свеопштих представа и усмеравање комуникације, проблематизовање идентитетских односа, итд. Крагујевачка ауторка на крајње интелектуалан начин приступа овим темама, а опет њени текстови нису лишени игривости, луцидности, духовитости и комуникативности – допада нам се тај немарни скок преко баре пуне преозбиљности, претенциозности и самодовољности у коју је заглибило једно крило нове српске поезије. Већ сам наслов њене последње збирке, *Изван комуникације*, указује на главну тему њених поетских преокупација – Максићева све време настоји на један колико-толико комуникативан, а опет нимало безазлен начин представити немогућност комуницирања, било да је у питању свакодневна или уметничка, превасходно поетска комуникација. Запитајмо се одмах, није ли овај израз „поетска комуникација“ заправо оксиморон? Сигурно да јесте, ако „поетско“ разуме-мо као једно густо асоцијативно ткање које не можемо пратити линеарно, праволинијски, већ се оно креће у многим правцима што нису и никако не могу бити строго контролисани. Зато поетско и јесте увек изван праволинијске и строго усмерене комуникације која непрестано тежи испуњавању свог основног циља, тј. разумевања. Поетско увек подрива оно општеприхваћено, системски контролисано, такозвано „апсолутно“ разумевање – чини се да је један од предуслова за настанак и функционисање поетског управо недостатак разумевања, тј. тренутак када комуникација престаје или постаје излишна.

А опет, зар онда не постоји опасност да поетско склизне у другу крајност, тј. у самодовољност и самозаљубљеност? Ако се писање одвија искључиво ради њега самог, без амбиције да се написано подели са Другим, поставља се питање да ли се смисао поетског чина своди на терапеутску функцију која се временом претвара у оно што би требала да лечи – у врхунски егоизам и аутистичност. Писање тако постаје један асоцијалан, „штетан“ чин, док се писмо огледа у самом себи, склупчано у затвореној

и непробојној љуштури, „бескорисно“ за спољашњи свет. Управо овим проблемом се бави неколицина врло успешних текстова у збирци *Изван комуникације*, као што су „Писање није изрицање“ („Писање нема везе са вама/ нема везе са мојим изговарањем/ вашим слушањем (тражењем)/ писање је одрицање/ хистерично/ осуђено на пропаст потврђивање/ празнине“); „Важно је само да нам кодови не претходе“ („писање је оно што се дугује/ писање је капитулација/ лоше осмишљена/ замка/ то/ што сам овде значи да вас не узимам за озбиљно/ значи да ништим предуслове// јер ово нема везе са писањем“); „Не желим да кажем: упознај ме“ („Пишемо/ пишимо само у непрелазном смислу/ не да бисмо комуницирали./ Барбарски понављајмо/ варирајући – никаква блискост са читаоцем/ никакво прелажење допуштене границе“); „Илуминације“ („Покрет уперен у споља – пуцањ у празно./ Говор о нечему – пуцањ у празно“); итд. Заправо, ауторка се непрестано поиграва покушајима директног „обраћања“ читаоцу, тј. покушајима непосредног комуницирања писца и читаоца који би успоставили „апсолутно“ разумевање. А опет, и према потреби „непрелазности“ писања песникиња као да има ироничан однос – чини се да ниједно од два разматрана виђења не може у потпуности задовољити захтеве књижевности. Решење вероватно и лежи у непрестаној, врло самосвесној и луцидној међуигри ова два императива, у спровођењу лековите амбиваленције, што се и сугерише неким формалним решењима. На пример, користећи знак (/) за раздвајање стихова песме – када се они наводе у критичко-теоријским текстовима, а исписани су у континуитету – иронично се разматрају природа и улога поетског текста те његово додиривање, мешање са другим жанровима и формама. Тако је сам текст исписан попут прозе, од маргине до маргине, док му је функција добрим делом есејистичка, па тако знак за раздвајање стихова (/) израста у иронични показатељ да се ради о стихованој целини, односно песми, односно поетском тексту. Тако се ови текстови могу схватити као навођење стихова неке песме, односно као део неке критичко-теоријске расправе.

Максићева се у својој књизи, намерно или не, враћа старом питању које су пре стотињак година отворили представници руског формалног метода: шта је то што један текст чини поетским? Његова форма или функција? Да ли тек графички изглед текста, односно његово „ломљење“ на стихове, обезбеђује тексту поетичност, или је ипак у питању нешто друго? Такође, она у својим текстовима вешто осцилира између исповедног и есејистичког тона – увек се питамо где почиње исповедни глас, „топао“ и „искрен“, а где есејистичко-теоријски, дакле „хладан“ и „одмерен“. Самим тим, отвара се старо питање, где је у свему томе „ауторка“? И, ко је уопште „ауторка“? Можемо ли читајући поетски, прозни, есејистички, критички или било који други текст „спознати“ и „разумети“ његовог аутора? И ако то постигнемо, да ли се стекао кључни услов за „зближавање“, односно „вољење“ и „удруживање“? У складу са учењем Ролана Барта, Максићева разбија овакве илузије, као што је случај у завршном, ненасловљеном тексту збирке који бисмо могли назвати и аутопоетичким: „Знам да не желим бити са неким, већ само уз неког. Желим само да проклизим мимо оног што се затиче, мимо сродства. ...желим да не рачунате на мене, на ту језиком искреирану и онда узастопно злорабљену функцију припадности. ...Лако је: престаните да ме чујете. Не могу више ништа да *признајем*, хоћу да ми шаке поново буду празне.“ Заправо, у поезији,

и уопште у литератури не постоји нешто што бисмо могли назвати „искреношћу“, већ је то непрестана, добро скривена мистификација, манипулација и игра значењима. Исто тако, писац је увек сам, као што је то и читалац, а свест о некаквој интеракцији између њих је пука илузија. Свесно или не, остварење *Изван комуникације* води дијалог са неким другим књигама, врло битним за идентитет нове српске поезије, као што су *Срча* (2009) Бојана Васића, *Тројуће* (2010) Бојана Савића Остојића или *Позив на саучесништво* (2011) Владимира Стојнића. И у Васићевој *Срчи* и у Максићкиној *Изван комуникације* се, између осталог, разматра питање „непосредности“ – у првој збирци непосредно представљање стварности кроз (песнички) језик, а у другој непосредно комуницирање између аутора и читаоца. У Стојнићевом „Позиву на саучесништво“ преиспитује се значај и улога поезије, а такође се преиспитују смисао поетског и начин његовог функционисања – сличним темама се, на посреднији начин, бави и Максићкино остварење.

Једна од главних преокупација Савићевог *Тројућа* је тема дома и бездомности – како побећи од наметнутог „дома“ и кретати се, прелазити од једне до друге тачке непрестано мењајући идентитете. У збирци *Изван комуникације* идентитет је конструкт који се деловањем културних кодова смешта у одређене тачке, „уточишта“, домове у самом језику; идентитет је продукт општих места која се морају наново преиспитати и реконструисати; идентитет је огледање у туђим гласовима и појмовима, итд. Максићкино поигравање идентитетским улогама (друштвеним, родним, и др.) најбоље долази до изражаја у можда и најбољој песми збирке, „Чудовиште из огледала“, где хладна, отуђена логика која уређује идентитетске односе добија призивак чудовишног; огледање лирског *ја* у другим гласовима показује сву извитопереност његових представа о сопственом идентитету те извлачи на површину неке „нерашчишћене рачуне“ у тим одавно утврђеним, окамењеним релацијама: „Ја сам бесно чудовиште./ нисам мајка, ни жртва, брат, ни отац./ То значи да нисам нико ко би тобом био изазван./ Твоја сам сестра./ Скрцано огледало.“ Примећујемо да је огледало у текстовима ове збирке чест мотив: оно је метафора која изражава немогућност истинског огледања и спознаје; у њему се сабирају наше погрешне пројекције узроковане страховима и траумама – истина се тако налази на неком другом месту, а не у огледалу.

Коначно, можемо закључити да из стихова навођених у приказу, али и из многих других у књизи, провејава један ненаметљиви нихилизам који се огледа у озбиљном преиспитивању и критици постојећих културних кодова што усмеравају јавну и личну комуникацију те пресудно одређују међуљудске односе. У прилог томе иде и присуство одређеног броја текстова инспирисаних филмом мађарског редатеља Беле Тара, *Торински коњ* (2011), запаженог остварења које почиње апокрифном причом како је Фридрих Ниче доживео нервни слом грлећи једног коња на улицама Торина. Ови текстови, „аветињски хладне ‘књиге снимања’“ (Горан Коруновић), покушавају да пренесу апокалиптичну атмосферу филма у којем ликови упорно воде свакога дана исти, безидејни живот испуњен бесмисленим радњама, ни једнога тренутка се не питајући „Чему све ово?“. Слично филму *Торински коњ*, и збирка Иване Максић ствари посматра врло песимистички, не покушавајући да превазиђе немогућност истинског комуницирања, те да осмисли људску егзистенцију. На овај начин крагујевачка аутор-

ка интелегентно избегава било какав површни „ангажман“ којим би прибавила себи некакву активистичку, „проповедничку“ ауру. Сам језик ове књиге успео је да оствари завидан ниво ангажованости тиме што нас је испровоцирао да пропитујемо нека општа места на којима почивају наше интеракције и наше разумевање културе, уметности и поезије. Максићева поред тога наставља једну важну традицију нихилизма у српској поезији која има различита изворишта и различита исходишта, а креће се од Владислава Петковића Диса, преко Владимира Копицла па до све до најмлађих песника попут Дејана Чанчаревића.

Због свега реченог, збирка *Изван комуникације* представља најбоље Максићкино остварење до сада, и једну од најзанимљивијих и најбољих песничких књига у 2013. години.